

MEDINIO NAMO SAUGOJIMO SUNKUMAI IR GALIMYBĖS

Prof., dr. Nijolė Lukšionytė

Medinio paveldo vertė. Lietuvoje nuo seno įprasta statyti namus iš medžio. Dailidės iš kartos į kartą perduodavo amato tradiciją ir tobulindavo meistrystę, statydami ne tik kaimo trobesius, bet ir bažnyčias, koplyčias, dvarų pastatus. Miestuose taip pat vyravo mediniai namai, tik tai senesnių, nei XIX a. pabaigos, nebeturime – juos sunaikino gaisrai, karai, perstatymai. Medinės architektūros persvara buvo akivaizdi: antai 1857 m. Kaune užregistruoti 182 mūriniai ir 1069 mediniai namai. Miestų medinė architektūra ypač unikali, nes joje susitiko dvi tradicijos – etninė kaimiškoji ir stilinė profesionalioji. Jų persipynimas ypač išryškėjo XIX a., kai medinių pastatų išorėje plito elementai, perimti iš orderinių stilių ir kartu – etninės kultūros inspiruoti kiaurapjūviai drožiniai. Kadangi miestų namai dažniausiai neturi ryškių kokio nors stiliaus požymių, juos tikėtų priskirti vietinei (lokalinei) statybai. Toks požiūris į medinę architektūrą leidžia nemenkinti jos savitumo. Jai netinka profesionaliosios architektūros vertinimo kriterijai, čia turime naudoti kitokią skalę. Lokalinės architektūros fenomenui taikoma *Vernacular architecture* samprata, kurią apibrėžia *ICOMOS Charter on the Built Vernacular Heritage* (1999). Lokalinis paveldas branginamas ne dėl atskirų pavyzdžių unikalumo, išskirtinumo (aišku, tokių irgi gali pasitaikyti) bet dėl tradicinio statybos būdo bruožų ir gyvybingumo. Iš etninės statybos miesto namai perėmė stačiakampį planą, dvišlaitį stogą, prieangį arba verandą pagrindinio įėjimo pusėje. XIX a. pabaigoje - XX a. pradžioje plitę istorizmas ir modernas mediniams pastatams suteikė įvairesnes tūrio formas bei dekorą. 1930 -1939 m. medinę architektūrą palietė modernizmas – atsirado kubo pavidalo tūriai, kampiniai langai, geometrinis skaidymas. Kaimo ir miesto tradicijų jungtis medinę architektūrą daro unikalia. Ją galima vadinti savotišku miesto folkloru, kurį jau yra praradę didieji Europos miestai ir kuris ypatingai tausojamas Skandinavijoje bei Šveicarijos Alpėse. Mums patiems, įpratusiems prie medinukų miesto pakraščiuose, jie neatrodo kuo nors ypatingi, bet žvelgiant platesniam kontekste, atrodo kitaip.

Kaune seniausi (XIX a. II pusės – XX a. pradžios) mediniai namai išlikę Naujamiestyje. Jie statyti pasiturinčių miestiečių. Skurdesni gyventojai telkėsi Šančiuose, Vilijampolėje, Panemunės senojoje dalyje. Medinė statyba čia dominuojanti. Tarpukariu (1918-1940) mediniais namais apstatytas Žaliakalnis bei Panemunės kurortinė zona. Žaliakalnis buvo laikomas prestižiniu miesto rajonu, jame kūrėsi tarnautojai, kariškiai, mokslo ir meno žmonės. Skirtingai nei kitose miesto zonose, čia gyveno beveik vien lietuviai. Namai talpinami erdviuose sklypuose su sodeliais. Medžio statyba kvartaluose derėjo su mūriniu. Statyti tradiciniai sodybinio tipo namai su mezoniniais ir be jų, asimetriško tūrio vilos, o taip pat dviaukščiai namai, skirti nuomojamiems butams. Dabartinė namų būklė gerokai priklauso nuo amžiaus ir naudojimo – labiausiai susidėvėję carinio laikotarpio trobesiai, nuomojamų butų pastatai.

Kodėl mediniai pastatai taip sparčiai nyksta? Daug priklauso nuo vyraujančio požiūrio. Vyraujanti visuomenės dalis medinį namą laiko skurdžia ir trumpalaikė statyba. Jo vertę suvokia tik negausus paveldo tyrinėtojų ir gerbėjų ratas. Kaip nekilnojamojo turto objektas mediniai namai diskriminuojami – jų draudimas yra žymiai brangesnis negu mūrinių, o senesnės statybos medinukams net nesudaromos draudimo sutartys. Valstybinės institucijos skelbia medinio paveldo išsaugojimo programas (pvz., LR Kultūros ministro įsakymas Nr. JV-30 "Dėl Medinės architektūros paveldo išsaugojimo 2008-2010 metų programos"), tačiau realios paramos jam neteikia. Gilėjanti socialinė ir turtinė gyventojų diferenciacija ypač nepalanki eilinio užstatymo

išlikimui: nepasiturinčiųjų sluoksnis nepajėgus tvarkyti senų pastatų, turtingieji, priešingai, jų vietoje statosi naujus, prestižinius būstus.

Jau ne pirmus metus edukaciniais, tiriamaisiais bei dokumentavimo tikslais tenka bendrauti su Kauno medinių namų gyventojais. Atskirose miesto teritorijose (Žaliakalnis, Panemunė, Vilijampolė, Šančiai) yra specifinių problemų, tačiau pagrindinės namų priežiūros bėdos visur panašios. Pamatę lankytojus su fotoaparatu ar anketa, medinukų savininkai klausia: ar kas nors žada mus paremti? Namų remontas brangus, kaipgi susidėti medinius langų rėmus? Suprantama, natūralių medžiagų gaminiai brangesni, todėl daugelis deda langus plastikiniais rėmais, sintetinėmis medžiagomis šiltina ir apkala sienas. Ką patarti gyventojams, neturintiems lėšų įsigyti kokybiškas medžiagas? Jei langai visiškai susidėvėję, keiskite rėmus plastikiniais, tik kad jie turėtų orlaides arba mikroventiliacijos galimybę. Pasiderinkite su kaimynais – jei kartu užsakysite didesnę kiekį langų, bus pigiau, o taip pat parinksite viso namo langų rėmams tą pačią spalvą ir skaidymą. Pasirūpinkite lietvamzdžių ir pamatų būkle, o toliau kitus darbus planuokite etapais. Blogiausia, kai atskiri savininkai renovuoja jiems priklausančius namo „gabaliukus“ nežiūrėdami visumos. Sudedami skirtingo dydžio ir skaidymo langai, kelių tipų stogo dangos, įvairiaspalvės dailylentės,.

Ar realu gauti finansinę paramą? Skandinavų šalyse medinį paveldą saugantys gyventojai gauna valstybės, savivaldybių paramą. Iš tikro taip turėtų būti ir pas mus, bet – nėra. Apie lengvatas savininkams kalbama nuo pat 1990 m., tačiau valstybė kol kas neprišima tokių

1a pav.

įsipareigojimų. Teisiškai parama numatoma tik restauravimo darbų daliai ir tik tiems į Kultūros vertybių registrą įtrauktiems pastatams, kurie turi valstybės arba savivaldybės saugomų objektų statusą. Kauno medinukų tarpe tokių namų turime tik 6. Tam, kad valstybės saugomas objektas gautų paramą, jis privalo dalyvauti konkurse – Kultūros paveldo departamentas kasmet registruoja norinčių gauti kompensacijas prašymus, iš kurių atrenka tuos, kurie atitinka Kompensavimo taisyklių (LR kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. JV-157) nustatytus reikalavimus.

1b pav.

Štai 2012 m. Departamentas išmokėjo kompensacijas už devynių kultūros paveldo objektų tvarkomuosius paveldosaugos darbus (iš viso 562 306 Lt). Daugiausia tai dvarų pastatai; kompensuota už architektūrinius, polichrominius tyrimus, avarijos grėsmės pašalinimo darbus, projektavimą bei poros objektų fasadų restauravimą. Kompensaciją gavo vienas medinis statinys –

Stasio Šimkaus namas Kaune, Bitininkų g. 45 (unikalus kodas Kultūros vertybių registre 10398). Lėšos išmokėtos už fasadų avarinės būklės pašalinimo darbus. Kultūros paveldo departamento ataskaitose užfiksuota statistika palieka mažai vilčių gauti paramą privačių namų savininkams, juolab, kad pagal taisyklės dalis investuotų asmeninių lėšų grąžinama tik tiems nekilnojamo turto valdytojams, kurių objektai prieinami visuomenės lankymui. Beje, mediniams pastatams grąžinama iki 70 proc. projektavimo bei restauravimo darbų išlaidų, tuo tarpu kitiems – tik 50 proc.

Plačiai reklamuota Kultūros ministerijos 2009–2014 m. administruojama 9 mln. eurų (31 mln. litų) Norvegijos parama Lietuvos mediniam paveldui (<http://www.finmin.lt/web/finmin/eee-norway/2009-2014/programos/LT06>) iš tikrųjų kol kas realios naudos nedavė – finansuojama tik institucijų bendradarbiavimo veikla, patirties skleidimas (žr. <http://www.ekspertai.eu/medinio-paveldo-metamorfozes-pagal-kulturos-ministerijakeli-pokalbiai/>). Geriausiu atveju finansavimas tvarkymo darbams iš EEE fondų pasieks 10-15 objektų visoje Lietuvoje; be abejo, jie taip pat privalo būti atviri viešam lankymui. 2012 m. pradžioje pradėta vykdyti asbestinių (šiferinių) stogų keitimo programa skirta tik kaimo namams.

Kauno miesto savivaldybės administracija kol kas neturi parengusi mechanizmo, kaip galėtų būti teikiama parama ar lengvatos paveldo valdytojams. Savivaldybės kultūros paveldo skyrius šiuo metu tokią rėmimo tvarką ruošia. Tačiau į paramą gali pretenduoti tik savivaldybės saugomų objektų statusą turintys pastatai. Kaune yra 2 tokį statusą turintys medinukai: Aukštaičių g. 36 ir Minties rato g. 2. Vienas blogos būklės namas yra valstybės saugomas (Donelaičio g. 7). Savaimė aišku, kad paramos teikimo taisyklės pačios finansų nesukurs. Reikalingas politinis sprendimas – Kauno miesto savivaldybės taryba turėtų skirti tam tikrą biudžeto dalelę paveldo tvarkymui, bet kol kas savivaldybės administraciją tokių įsipareigojimų neprisiima. Eilėje Europos valstybių tokia nuostata įtvirtinta įstatymais, o Lietuvoje nei valstybė, nei savivaldybės to daryti teisiškai neprivalo. Pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą (27 str., 3 d.) „objekto tvarkybos darbai atliekami valdytojų lėšomis, jei yra galimybių – iš dalies valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, skirtomis paveldotvarkai“. Beje, tame pačiame punkte pasakyta – „valdytojams taikomos įstatymų nustatytos mokesčių lengvatos“. Nepanašu, kad nuo 2005 m., kai buvo priimta naujoji įstatymo redakcija, tokių lengvatų įteisinimo klausimas būtų bent kiek pajudėjęs iš vietos. Taigi, medinių namų savininkams lieka pasikliauti asmeniniais „fondais“, kantrybe ir išradingumu.

Bendruomeniškumo problemos. Tarpukario Kaune buvo gaji sodybinio pobūdžio namų tradicija – jie išdėstyti su tarpais vienas nuo kito, apsupti sodeliais, gėlynais, daržais. Net nuomojami 4-8 butų namai atokiau nuo miesto centro būdavo statomi erdvuose sklypuose. Šis

„kaimiškas“ bruožas užtikrina didesnę saugumą gaisrų atvejais (tai buvo aktualu rajonuose, kur daug medinių namų). Erdvūs sklypai leido gyventojams pasijusti žemės šeimininkams, o tai prie miesto sąlygų besipratinantiems lietuviams buvo svarbu. Valdų savininkai mąstė praktiškai – kadangi butų nuoma buvo paklausi, paprastai statydavo namą bent dviejų butų – viename gyveno patys, kitus išnuomodavo. Net turtingas verslininkas Pranas Urbonas, statydamas puošnią vilą (Žemaičių g. 20), padidino ją papildomu aukštu nuomojamiems butams. Tai netrikdė šiandien taip branginamo privatumo – matyt, žmonės iš kaimietiškos gyvensenos atsivežė į miestą natūralius kaimyniško bendravimo papročius. Nekilnojamojo turto (namo ir sklypo) savininku buvo vienas asmuo, jis rūpinosi namo priežiūra, remontu. Išlaidas didele dalimi padengdavo pajamos iš nuomos, nors nuo jų savivaldybė išskaičiuodavo nemažą pelno mokesť. Šeimininkui rūpėjo viso namo išvaizda, patrauklumas, aplinkos sutvarkymas.

Dalis sovietmečiu nacionalizuotų namų po 1990 metų buvo gražinta prieškarinių savininkų įpėdiniais, kai kurie išvengė nusavinimo ir išlaikė privačios nuosavybės tęstinumą. Turintieji didesnę nei vieno buto namą kartais remonto klausimą sprendžia taip: suradę patikimą ir statybos reikalus išmanantį asmenį, perleidžia jam dalį nuosavybės mainais už viso namo suremontavimą. Teko matyti tokiu būdu atnaujintą namą Panemunėje. Aišku, tokių partnerių, kurie norėtų ir galėtų investuoti savo pinigus į medinio namo atnaujinimą ir jame apsigyventi, nėra gausu. Atsiradus pasiūlai, gal rastųsi ir paklausa...

Didžioji dauguma kelių butų namų priklauso kelioms šeimoms, todėl neišvengiamai kyla poreikių ir galimybių suderinimo problemos. Neretai dviejų - keturių butų savininkams pavyksta susitarti ir vieningai pasikeisti langus, nudažyti sienas (Juozapavičiaus pr. 15, Aukštaičių g. 64). Bet dažnai nėra nededama pastangų tartis ir derintis. Gal tai neatrodo svarbu. Kitą kartą vienam savininkui taip rūpi būsto atnaujinimas, komforto padidinimas, kad jis, atrodo, nėra neapsižiūri, kokiam originaliam name gyvena ir kad žymiai daugiau laimėtų, išsaugodamas senus dekoru elementus, langų skaidymą, durų tipą, negu darydamas beveidį atnaujinimą (Kranto al. 89).

Ar šiltinti medinį namą? Turbūt pagrindinė medinių namų gyventojų bėda – nepakankamas patalpų šilumas. Taupydami išlaidas kurui, žmonės imasi šiltinti išorines sienas ir stogus, naudodami pačias pigiausias izoliacines medžiagas. Rezultatas – iš lauko pastorintos ir plastikumu ar net metalu apkaltos sienos praranda buvusią išvaizdą (įdumba langai, siaurėja stogo užlaidos), o taip pat keičiasi buvusi natūrali ventilacija.

Nekvėpuojanti siena palaipsniui ima gesti – jai gresia tiek puvinimas, tiek medieną pažeidžiantis grybas bei pelėsis. Medžio statybos specialistai teigia, kad namų apšiltinimas – ne pati geriausia šilumos padidinimo priemonė. Naudingiau būtų gaminti papildomos energijos – iš visų atsinaujinančių šaltinių ekologiškiausias ir patikimiausias būtų geoterminis šildymas (nors jo įranga brangi, bet nereikia kuro).

Medinių namų apšiltinimui būtų galima plačiau naudoti vulkaninės kilmės mineralo perlito produktus. Jis lengvas, nedegus, izoluoja garsą ir šilumą. Perlitas naudojamas grindų, lubų arba stogų šilumos izoliacijai, juo gali būti užpildomos sienų ertmės. Gaminamas termoizolacinis perlito betonas (perlitbetonis) – šiltinantis tinkas, kuriuo galima tinkuoti pastatus ne tik iš lauko, bet ir iš vidaus. Pakanka 4-5 cm storio sluoksnio. Perlitbetonis – „kvėpuojantis“, ekologiškas, nekenkia sveikatai; jis gaminamas Kaune esančioje įmonėje (<http://www.perlitas.lt/kontaktai>).

Kelios pastabos apie remontų projektus. Pastatams, kurie įrašyti į kultūros vertybių registrą arba yra saugomose teritorijose (Senamiestis, Naujamiestis, Žaliakalnis), dokumentacijos tvarkymą reikėtų pradėti Kultūros paveldo departamento teritoriniame padalinyje. Galioja bendri Paveldo tvarkybos reglamentai pastato konstrukcijų, stogo dangų, medžio apdailos ir stalių gaminių remontui bei restauravimui (<http://www.kpd.lt/lt/node/1253>). Tačiau kiekvienam

objektui nustatomi individualūs reikalavimai. Gavus KPD teritorinio padalinio pritarimą, kreipiamasi į savivaldybę (seniūnijų patalpose nustatytu laiku konsultuoja rajonų architektai). Eilinių namų remonto tvarką reglamentuoja Statybos techniniai reglamentai. Statinio rekonstravimui (paaukštinimas, praplėtimas, laikančių konstrukcijų keitimas) bei kapitaliniam remontui (pertvarkomos laikančios konstrukcijos, nekeičiant statinio matmenų) reikalingas architektūrinis projektas ir rašytinis miesto savivaldybės urbanistikos ir architektūros skyriaus pritarimas. Rekonstravimo atveju reikalingas ir statybos leidimas. Dauguma medinio namo atnaujinimo darbų priskiriami paprastojo remonto rūšiai – tai fasadų ir stogo dangų keitimas, apšiltinimas, pavienių konstrukcinių elementų keitimas, angų pertvarkymai, architektūrinių detalių pakeitimai, inžinierinių sistemų įrengimas. Šiems darbams taip pat reikalingas projektas bei urbanistikos ir architektūros skyriaus pritarimas. Atliekant paprastojo remonto darbus, pagal STR 1.07.01:2010 "Statybą leidžiantys dokumentai", reikalaujama projekto arba gali užtekti remonto aprašo (kai keičiama fasado ar stogo danga, įrengiami stoglangiai, užtaisomos esamos angos). Užbaigus remonto darbus, būtina inventorizuoti pakeitimus – atnaujinti duomenis Registrų centre (Kauno filialo adresas – E. Ožėškienės g. 12). Patalpų inventorizacijos (kadastrinių matavimų) paslaugas teikia daugiau nei 20 privačių įmonių (<http://www.statyba.lt/paieska/kadastriniai+matavimai/Kaunas>).

Palaikančioji priežiūra. Europos šalyse, turinčiose daug istorinių pastatų, pastaraisiais dešimtmečiais vis labiau skatinama palaikančioji priežiūra. Jei pažeistos dalys laiku sutvarkomos, išvengiama didesnių darbų ir jiems įgyvendinti reikalingų sąnaudų. Apie pamatų, stogo, vandens nuvedimo latakų nuolatinės priežiūros svarbą plačiai yra rašiusi medinės architektūros tyrinėtoja dr. Rasa Bertašiūtė:

2a pav.

http://www.supernamai.lt/medinio_namo_prieziura_ir_atnaujinimas/. Ji atkreipia dėmesį, kad kenkti gali ne tik krituliai, bet ir gruntinė drėgmė, jei nėra tinkamos izoliacijos, o taip pat ir kondensatas, susidarantis nevėdinamose patalpose arba šiltinimui ir apdailai panaudojus sintetines medžiagas. Priežiūros patarimus medinių namų savininkams skelbia „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra“: http://www.vsaa.lt/med_10taisykliu.htm. Primenama, kad pamatus nuo drėgmės apsaugo visu perimetru suformuota nuogrinda, patariama įrengti stogelį virš lauko laiptų, pabrėžiama, jog medinė sienos dalis niekur neturi siekti žemės, o sienų paviršių reikėtų periodiškai dažyti kokybiškais dažais arba impregnuoti, palanges ir langų karnizus apskardinti, langines, lauko duris, dekoru detales nuolat pataisyti. Būtina kasmet tikrinti karnizus ir lietovius, kad krituliai nepatektų ant sienų. Susidėvėjusių stogo dangą geriausia keisti tradicinėmis medžiagomis. Tačiau nėra būtinybės keisti visą dangą – tiek skardą, tiek čerpes galima palopyti, tokiu būdu pratęsiant autentiško stogo gyvavimo laiką. Dažnokai nepaisoma kaminų išvaizdos – apskardinamas visas kaminas, o tai istoriniams pastatams nedera. Juos reikėtų palikti plytinius arba tinkuotus, skardinti tik jungtį su stogu. Medinio namo būklei svarbi gera ventilacija, todėl ant

sienų nevertėtų auginti vijoklių, arti namo nesodinti medžių ir stambių krūmų. Esant pakankamai ventilacijai, mediniame name net ir nešildomos patalpos nekaupia drėgmės – taupant kuro sąnaudas, šildyti galima tik tą namo dalį, kuri šaltuoju periodu naudojama.

Sprendimų pavyzdžiai.

Vilniuje savivaldybės iniciatyva ir lėšomis 2005-2008 m. remontuoti 7 mediniai namai Užupyje ir Žvėryne – buvo perdengiami stogai, keičiamos fasadų apkalimo lentelės, dekoru elementai. Daugeliu atveju darbai atlikti prastokai, mediena netinkamai paruošta. Tik 3 namuose, kur 50 proc. išlaidų dengė patys savininkai, kontroliavę vykdomus darbus, rezultatas geresnis.

2b, 2c pav.

Per Senamiesčio atnaujinimo agentūrą 2008 m. buvo tvarkomas namas *Žvėryne, Traidenio g. 35*. Savivaldybė dengė 50 proc. išlaidų (apie 90 000 Lt). Rangovas parinktas konkurso būdu – kuris siūlė mažiausią kainą. Architekto priežiūra buvo minimali. Per keturis namo tvarkymo mėnesius keitėsi keli brigadininkai. Rangovo požiūris buvo toks, kad užtenka apšiltinti, apkalti, nudažyti, o visokie karniziukai tik trukdo, jų daryti nėra prasmės. Darbus pradėjo baigiantis vasarai, atvežė šlapią medieną. Laimei, savininkas (dabar jau pensininkas) pats buvo dirbęs statybininku ir reikalavo netinkamus gaminius pakeisti. Jis mėgsta statybas, todėl pats nuolat stebėjo vykdomus darbus, reikalavo tiksliai atlikti apdailą. Fasadus ir stogą brigada dažė vėly rudenį, atšalus, po to stogo dažai greit nusilupo. Sienoms panaudota supresuota (3 cm storio) šiltinimo medžiaga, tad namo išvaizda ženkliai nepakito. Pasitaikė nagingas skardininkas, dailiai sujungė skardas, apskardino balkono stulpelius. Jį ir kitus specialistus rangovai samdėsi. Kadangi stogas buvo dar beveik sveikas, o savininkas abejojo, ar rangovas uždės kokybišką dangą, paprašė tik paremontuoti. Tikisi po kelių metų perpus su kaimynu stogą perdengti. Šeimnininko nuomone, savivaldybė, skirianti lėšas paveldui, turėtų kur kas griežčiau reikalauti tvarkymo darbų kokybės. Problema yra ta, kad šiuo metu trūksta meistrų, gebančių restauruoti medinius namus – amato perdavimas iš kartos į kartą nutrūko, nes medžio darbų paklausa nėra didelė. Norint atgaivinti tradiciją, dailides reikėtų specialiai ugdyti.

Kaune savivaldybė yra šiek tiek parėmusi vienintelį medinį namą Žemaičių g. 20. Po gaisro, įvykusio 2010 m. balandžio mėnesį, stogas buvo uždengtas iš administracijos direktoriaus rezervo lėšų. Visi kiti tinkamo tvarkymo pavyzdžiai atlikti pačių savininkų iniciatyva ir lėšomis. Vienas iš jų - 1932 m. statytas dviaukštis dviejų butų rąstinis namas *Vydūno al. 49*. Savininkai 2002 m. jį renovavo. Išlaikydami buvusį tūrį, verandą su balkonu, langų skaidymą, atnaujino sienų lenteles, stogo dangą, langų rėmus. Pritaikydami pakitusiems poreikiams, nežymiai pakoregavo vidaus pertvaras, įrengė vietinį dujinį šildymą. Kadangi šeimininkas pats išmanė statybos darbus, siekė maksimalios renovavimo kokybės. Pasikvietė architektą, darbų vykdytoją, medžio meistrą, iš Švedijos užsakė skardą stogui. Gaminosi medinius langus su stiklo paketais, pagal buvusį pavyzdį išpjovė ne tik dailylentes, bet ir langų apvadus su įrėžtais grioveliais. Šiltinimui nenaudojo jokių izoliacinių medžiagų, tik suformavo oro tarpą: ant senų apkalimo lentelių padarė vertikalių tašų išlyginimą ir ant jų suklojo naują apkalą. Sienos ventiliuojamos pro ertmę po nuolaja (pamatą dengiančiu skardos stogeliu) ir angas, padarytas stogo užlaidoje. Stogo senąją dangą taip pat paliko, ant jos dėjo grebėstus ir suklojo banguotą skardą. Toks apšiltinimo būdas mažiau keičia pastato proporcijas, nei storas izoliacinės medžiagos sluoksnis; be to, sienos ir stogas puikiai vėdinami, o tai apsaugo medį nuo gedimo, smarkiai prailgina jo tarnavimo laiką. Pasiteisina ir tinkamai parinkti sienų dažai – lentelių paviršius per 10 metų beveik nepasikeitė.

Restauruoti ar renovuoti? Medis – natūraliai atsinaujinanti medžiaga, atskirus pastato elementus lengva pakeisti naujais. Medinėje architektūroje autentiškomis laikomi ne tik

3a pav.

pirminės dalys, bet ir atkartotos pagal buvusius pavyzdžius. Svarbu naudoti tos pačios rūšies medžiagas, analogišką apdorojimo techniką (tašymas, skaptavimas, pjaustinėjimas tradiciniais įrankiais ir kt.). Taigi, siektina restauruoti medinį namą, atkuriant senuosius jo elementus (sienų apkalimą, langų apdailą,

dekorą) pagal išlikusius pavyzdžius. Tačiau restauravimo darbai yra brangūs ir ne visada būtini. Eiliniai namai gali būti atnaujinami (renovuojami) pigesnėmis priemonėmis, išlaikant pagrindinius tradicinį charakterį lemiančius bruožus: kompozicijos pobūdį, angų dydžius ir formas, stogo nuolydį, prieangius, apdailą. Neverta griauti koklinių krosnių – net jei jos ir nebus

3b pav.

naudojamos, liudys apie interjero autentiškumą. Taip pat reikėtų pagalvoti apie sklypo apželdinimą, tvorą, grindinius. Dabar reklamuojami patys įvairiausi aplinkos sutvarkymo stiliai – nuo angliškos vejų iki japoniško akmenų sodo. Įvairūs eksperimentai, deja, greit išeina iš mados, o tradicinis aplinkos sutvarkymas visuomet pasiteisins. Ką pasirinksiame iš tradicinių vaismedžių sodų, daržų lysvių ir gėlynų – tai jau individualios kūrybos užduotis. Verta prisiminti, kad medinio užstatymo zonose niekada nebūdavo aukštų aklinų tvorų – kiemo erdvės pridengimui naudotos gyvatvorės, dekoratyviniai krūmai.

Laikas keičia žmonių poreikius, šiandien būstas neretai tarnauja ir kaip smulkaus verslo vieta. Kartais tenka padidinti namą, pristatyti pagalbinį trobesį, o kartais priešingai – nugriauti blogos būklės priestatus. Kadangi kiekvienas atvejis yra kitoks, neįmanoma pateikti bendro recepto. Planuodami namo renovaciją, savininkai turėtų įvertinti, kad suformuota išvaizda gyvuos ne vieną dešimtmetį, todėl verta apsilankyti pas architektą, kuris įsigilins į situaciją ir pasiūlys vieną ar kitą sprendimo būdą. Pagaliau nemokamą konsultaciją galima gauti ir užsirašius pas savivaldybės architektą, kartą per savaitę atvykstantį į seniūniją.

Ilustracijos:

[1 a, 1b pav. - Vydūno al. 49, Kaunas](#)

[2a, 2b, 2c pav.–Traidenio g. 25, Vilnius](#)

[3a, 3b pav.–Žemaičių g. 92, Kaunas](#)